

Шопіна Ірина Миколаївна,
 доктор юридичних наук, професор,
 професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
 (Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів)
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3334-7548>

НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ПРАВОВОМУ НІГІЛІЗМУ Й ПІДВИЩЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ВИСОКОЇ ІНТЕНСИВНОСТІ

Метою статті є визначення напрямів протидії правовому нігілізму й підвищення правової культури в умовах збройного конфлікту високої інтенсивності. Установлено, що на рівень правової свідомості українського суспільства негативно впливають чотири групи факторів, які діють протягом тривалого часу, та надано їх характеристики. Особливу увагу приділено факторам, пов'язаним з повномасштабною російською збройною агресією. Обґрунтовано, що велика роль у збереженні правової культури в умовах повномасштабної російської збройної агресії належить громадянському суспільству та науковій спільноті.

Ключові слова: *правова культура, правовий нігілізм, правова свідомість, верховенство права, воєнний стан, збройний конфлікт, збройна агресія, громадський контроль.*

Постановка проблеми. Проблема підвищення рівня правової культури й зниження рівня правового нігілізму набуває особливого значення під час повномасштабної російської збройної агресії проти України. В умовах, коли здійснюється кризова трансформація системи публічної влади, всі учасники суспільних відносин так чи так дотичні до процесу кардинальних змін у системі відносин між державою та громадянином, органами публічної влади і суб'єктами господарської діяльності. Вплив правової культури та правового нігілізму на всі аспекти розвитку особистості (її світогляд, ціннісні орієнтації, правову поведінку) важко переоцінити, адже саме вона є фундаментом стійкості демократичної держави.

Слід визнати, що під час збройного конфлікту високої інтенсивності та екзистенційної загрози, коли правовий режим воєнного стану легітимізує обмеження деяких прав і свобод, правові методи врегулювання суспільних відносин почасти поступаються місцем силовим та імперативним механізмам. Держава змушена максимально мобілізувати ресурси й оперативно ухвалювати рішення, що інколи призводить до спрощення юридичних процедур або їх тимчасового призупинення. Однак для збереження демократичних засад та забезпечення стійкого розвитку держави після завершення бойових дій надзвичайно важливо не допустити панування правового нігілізму. Якщо в суспільстві та в діях самої влади правові норми сприймаються як необов'язкові або тимчасово скасовані, це неминуче підрве легітимність державних інституцій і створить незворотні деструктивні наслідки для повоєнної відбудови.

Саме тому завдання щодо формування високого рівня правової культури серед представників різних соціальних груп – державних службовців, правоохоронців, військовослужбовців та цивільного населення – є надзвичайно складним. Тривала й кропітка робота щодо

подолання правового нігілізму несподівано знецінюється, якщо представники соціальних груп, які традиційно оцінюються як ті, що досягли успіху (переважно кар'єрного та/або матеріального), або які наділені великим обсягом повноважень в умовах правового режиму воєнного стану, відкрито демонструють ігнорування правових норм. На відміну від складних теоретичних конструкцій, власний приклад осіб, що містяться на вищих щаблях суспільного визнання чи влади, діє значно швидше та не потребує аналізу (внаслідок дії психологічного механізму наслідування). Становище носіїв правового нігілізму, поведінка яких є предметом наслідування широких мас громадян, відрізняється тим, що здійснення коригувальних впливів на них ординарними методами уявляється малоєфективним (а протестна активність суспільства під час воєнного стану має свою межу застосування).

Вказане не означає, що завдання протидії правовому нігілізму має бути знято з порядку денного. Проте вже можна констатувати застарілість багатьох теоретичних напрацювань у досліджуваній сфері й необхідність вироблення нових наративів та інституційних механізмів. Ці нові підходи повинні бути адаптовані до викликів воєнного стану, акцентуючи увагу на верховенстві права як засобі підвищення ефективності відсічі російській збройній агресії. Застосування таких оновлених механізмів дасть змогу знизити кількість порушень правових приписів представниками держави та громадян, що слугує підтвердженням актуальності та важливості дослідження тенденцій розвитку правової культури й протидії правовому нігілізму в сучасних умовах. У сукупності ці фактори зумовлюють актуальність обраної теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання протидії правовому нігілізму й підвищення рівня правової культури розглядали у своїх роботах К. Бортняк

і Н. Добрянська, які визначили, що наслідки правового нігілізму є вкрай деструктивними для держави та суспільства, оскільки призводять до зростання злочинності, зниження інвестиційної привабливості, послаблення демократичних засад та, зрештою, до руйнування правової держави. Авторами аргументовано, що без подолання правового нігілізму неможливе ефективне функціонування правової системи та забезпечення реалізації прав і свобод громадян [1]. Б. Карпінський і О. Карпінська обґрунтовують, що правовий нігілізм – це стан відсутності або ігнорування правових норм і принципів у суспільстві. Нігілісти, на думку науковців, через свої нігілістичні настрої уникають або ігнорують власну участь у правових процесах, не виявляють зацікавленості в правових нормах і не мають конкретизованого бажання впливати на правовий порядок, заважаючи тим формуванню сучасного правового світогляду [2]. С. Потапенко вважає, що основними шляхами подолання правового нігілізму в Україні є: підвищення загальної і правової, культури населення; зміцнення дисципліни, законності й правопорядку; поліпшення якості чинного законодавства; послідовне впровадження принципу невідворотності юридичної відповідальності до всіх правопорушників [3]. Учені, прізвища яких наведено вище, а також інші науковці дослідили правові та соціально-психологічні механізми зниження рівня правової культури й підвищення рівня нігілізму, визначили основні шляхи розв'язання наявних у державі й суспільстві проблем. Водночас недостатньо дослідженим залишається вплив на зростання правового нігілізму чинників, що виникають під час збройних конфліктів високої інтенсивності, що зумовлює спрямованість подальшого наукового пошуку.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення напрямів протидії правовому нігілізму й підвищення правової культури в умовах збройного конфлікту високої інтенсивності.

Виклад основного матеріалу. На жаль, рівень правової свідомості українського суспільства не можна визнати високим. Ставлення українських громадян до законодавства, діяльності Верховної Ради України, судової системи, більшості правоохоронних органів за результатами соціологічних досліджень є переважно негативним. Так, за результатами проведеного в моніторингового дослідження Інституту соціології НАН України опитування 55,7 % респондентів позитивно відповіли на питання: «Деякі сильних керівників можуть зробити для нашої країни більше, ніж усі закони та дискусії», 15,8 % отримали з відповіддю і лише 28,6 % висловили свою віру в закони і демократичні дискусії [4, с. 79]. Більшість опитаних соціологічною службою Центру Разумкова в березні 2025 року респондентів висловлюють недовіру державному апарату (чиновникам) (не довіряють їм 79 %), політичним партіям (77 %), Верховній Раді України (77 %), судам (судовій системі загалом) (73 %), Уряду України (71 %), прокуратурі (63,5 %) [5]. Заперечення цінності права і знецінення законодавчої, виконавчої та судової влади є загрозливою тенденцією, виникнення якої пов'язано з комплексом факторів. Розглянемо їх детальніше.

Низка факторів, які впливають на рівень правової культури і правового нігілізму, демонструє свій вплив протягом кількох десятиліть. По-перше, це фактори, пов'язані з відображенням у діяльності суб'єктів суспільних відносин поведінки представників найвищих щаблів державного управління. Коли високопосадовці

систематично демонструють нехтування правовими нормами, це формує поведінку інших суб'єктів суспільних відносин, для яких такі дії означають ту межу дозволеного, яка може бути реалізована будь-якою особою без ризику зазнати певних санкцій. За умови, коли одночасно діють два наративи (перший – усі мають додержуватися вимог закону; другий – увійти до складу національної політичної, управлінської, фінансової еліти може лише той, хто порушує закон), то дія першого наративу нівелюється другим. Тому дуже важливою (зокрема, у державі, яка декларує себе як правову) є бездоганність правослухняної поведінки осіб, які обіймають посади державних службовців, керівників правоохоронних органів, політичні посади і які мають демонструвати своєю щоденною поведінкою необхідність додержуватися правових приписів.

Друга група факторів пов'язана з впливом інформаційних технологій, що зумовлює певне розмивання кордонів між реальним і віртуальним. Будь-яка людина може цілком зануритися в альтернативні види реальності (соціальних мереж, комп'ютерних ігор тощо) або, як деякі емігранти, які не можуть вивчити мову країни перебування, продовжувати вживати інформаційний контент країни свого походження. Це сприяє розмиванню критеріїв оцінювання правослухняності поведінки й сприяє підвищенню ролі імпульсивних факторів ухвалення рішень. Така ситуація слабо регулюється правом, оскільки віртуальна реальність зумовлює відсутність якихось бар'єрів та заборон, окрім загально-визнаних правопорушень у цій сфері (порнографія, торгівля людьми, наркотичними засобами та зброєю). Але водночас можливість держави впливати на другу групу факторів зниження рівня правової культури цілком імовірна в умовах освітньої діяльності, коли в людини лише формуються критерії оцінювання власної поведінки.

Третя група факторів пов'язана з діяльністю великих корпорацій у сфері реалізації ними своїх маркетингових стратегій, метою яких є стимулювання певної споживацької поведінки. Особливістю такої діяльності в сучасних умовах є активний вплив під час реалізації вказаних стратегій на релігійні, ідеологічні, електоральні, сімейні, сексуальні та інші види поведінки суб'єктів суспільних відносин, які можуть симулювати купівлю певних товарів та послуг. За таких умов на глобальному рівні відбувається формування певних стандартів споживацької поведінки. Класичним прикладом такого механізму є реалізація маркетингових стратегій компанії Moneyveo, під час яких емпірично визначено типовий портрет споживача кредитних послуг, до якого зараховано: егоїзм (егоцентризм), бажання задовольняти свої потреби тут і тепер, прагнення демонструвати нарцисичні риси своєї поведінки, добиваючись там самим захоплення оточення. На підставі вказаного дослідження побудовано рекламну кампанію, спрямовану на посилення вказаних рис, та вдосконалено технологію надання кредитних послуг. Ця стратегія визнана найуспішнішою серед інших маркетингових кампаній в Україні у 2019 році.

Як усе це стосується динаміки рівня правової культури? Уважаємо, що безпосереднє. Якщо більш детально проаналізувати тип споживача, який формується під час застосування описаних вище впливів, можна переконатися, що руйнівному впливу піддається така риса характеру, як відповідальність за свої дії, оскільки наслідки поведінки активних споживачів кредитних послуг залишаються за кадром і виникає переключення

уявлення про те, що кредитування сприяє лише підвищенню якості життя людини й не тягне за собою жодних негативних наслідків. Так формується певне маніпулювання індивідуальною поведінкою певної особистості й підштовхування її до бездумного задоволення будь-яких матеріальних потреб, без осмислення, як це вплине на поведінку її сім'ї, партнерів тощо. Відповідно, формується так званий імпульсивний тип поведінки, для якого схвалення оточення нового гаджета – серед пріоритетних життєвих цінностей, а бажання дотримуватися правових приписів – серед незначущих.

Третя група факторів зниження рівня правової культури найбільш складно піддається коригуванню, оскільки базується на об'єктивних економічних законах світової глобалізації.

Повномасштабна російська збройна агресія проти України зумовила виникнення четвертої групи факторів, пов'язаних з існуванням загальних тенденцій знецінення несилкових методів вирішення соціальних конфліктів під час масштабних бойових дій.

Значною мірою такі фактори зумовлені нігілістичною російською політикою, яка уособлює знецінення міжнародних правових цінностей і всієї архітектури міжнародної безпеки. У своїй роботі «Україна тримає майбутнє: Війна між демократією та нігілізмом» відомий американський історик Т. Снайдер писав: «Росія, старіюча тиранія, прагне знищити Україну, непокірну демократію. Перемога України підтвердила б принцип самоврядування, дозволила б продовжити інтеграцію Європи та дала б людям доброї волі можливість повернутися з новими силами до вирішення інших глобальних викликів. Перемога Росії, навпаки, продовжила б геноцидну політику в Україні, підкорила б європейців та зробила б будь-яке бачення геополітичного Європейського Союзу застарілим. Якщо Росія продовжить свою незаконну блокаду Чорного моря, вона може зморити голодом африканців та азіатів, які залежать від українського зерна, що призведе до тривалої міжнародної кризи, яка зробить майже неможливою боротьбу зі спільними загрозами, як-от зміна клімату. Перемога Росії посилює б фашистів та інших тиранів, а також нігілістів, які розглядають політику як не що інше, як видовище, створене олігархами, щоб відвернути увагу пересічних громадян від руйнування світу. Інакше кажучи, ця війна полягає у встановленні принципів XXI століття. Ідеться про політику масових вбивств і про сенс життя в політиці. Ідеться про можливість демократичного майбутнього» [6]. Польські вчені А. Шпак, А. Бриц та Й. Пеховяк у своїй статті «Група Вагнера як інструмент російської ревізійської / нігілістичної політики» досліджують особливості російської ревізійської політики та політики правового нігілізму, яка передбачає руйнування міжнародного порядку та правопорядку з одночасним применшенням російських злочинів [7]. Російська політика розглядається з позиції її нігілістичних тенденцій і в інших наукових дослідженнях. Застосування сили, не обмежене ні нормами міжнародного гуманітарного права, ні моральними переконаннями російських агресорів, руйнує віру в закон і справедливість. Проте слід згадати й про інший чинник – надзвичайну слабкість архітектури міжнародної безпеки, неспроможність провідних міжнародних інституцій правовими методами стримати державу-агресора. У сукупності ці фактори розмивають уявлення про верховенство права як в Україні, так й у всьому міжнародному суспільстві.

Проте є і внутрішні фактори, які сприяють посиленню зневаги до права та закону в українському суспільстві. Військове мистецтво передбачає перевагу швидких рішень над ідеальними (тобто логічними, продуманими і підготовленими). Давньокитайський мислитель Сунь-Цзи у своєму знаменитому трактаті «Мистецтво війни» писав щодо цього так: «на війні чули про успіх за швидкості її, навіть за невірності її ведення, і не бачили ще успіху за тягості її, навіть за вправності її ведення» [8, с. 16]. Пруський військовий теоретик К. Клаузевіц увів поняття «тертя» (friction) – непередбачуваних факторів, які ускладнюють виконання воєнного плану. Швидке рішення є способом мінімізувати вплив цього фактору [9]. Адаптація національної системи публічного управління до умов воєнного стану не могла не враховувати, що за умов дефіциту часу й неповної інформації рішення, ухвалені швидко, навіть якщо воно неідеальне, є кращим за бездіяльність. Це викликало ухвалення вищими органами влади низки рішень, відповідність яких Конституції і законам України ще стане предметом правового аналізу.

Утім, Україна четвертий рік поспіль успішно протистоїть армії держави, яка має значно більше мобілізаційні та економічні ресурси (ВВП), незрівнянно потужніші енергетичні запаси й набагато надійніших союзників, які безперервно постачають військову техніку, озброєння та навіть власних військовослужбовців. На нашу думку, це свідчить про те, що принаймні частина рішень, ухвалених поза правовим полем, була досить ефективною. Механізми ухвалення законодавчих актів, що характеризуються складною процедурою, яку можна загальмувати досить поширеними в українській парламентській практиці методами, як-от внесення альтернативних законопроектів поправок тощо, суперечить вимогам воєнного часу, де рішення мають бути не скільки підготовленими, скільки швидкими. Отже, тенденції правового нігілізму поширюються й на представників парламентської влади (з парламентської трибуни дедалі частіше лунають заклики до парламентаріїв стати суб'єктивними [10]), і на правоохоронців, які вступають у міжвідомчі конфлікти, і на військово-визволені, частина яких намагається уникнути виконання свого військового обов'язку.

Чи означає це, що Україна стає країною правового нігілізму, який переміг, і цьому нема жодної альтернативи? Безумовно, ні. І велика роль у збереженні правової культури та протидії правовому нігілізму належить громадянському суспільству і його особливій ланці – науковій спільноті. Роль наукової спільноти за таких умов полягає в тому, щоб за допомогою наукового аналізу давати об'єктивний зворотний зв'язок органам влади щодо відповідності їх діяльності принципу верховенства права.

Крім того, надзвичайно важливу роль у збереженні руху нашої держави до моделі високої правової культури відіграють громадські правозахисні організації, предметом уваги яких є стан додержання прав і свобод різних категорій осіб (військовослужбовців, ветеранів, осіб з інвалідністю, іноземців, засуджених тощо). Безумовно, їх взаємодія з деякими державними інституціями іноді має певною мірою конфліктний характер. На нашу думку, це є не недоліком, а перевагою такої взаємодії. Конфлікти між громадянським суспільством і державою завжди супроводжують існування цих двох основоположних соціальних інститутів, а цінність таких конфліктів полягає в усвідомленні проблем, які як гальмують розвиток держави, так і негативно впливають на

захищеність прав і свобод людини та громадянина. Під час вирішення таких конфліктів з'являється змога перейти на новий етап розвитку, врахувавши всі прогалини, суперечності й недоліки, які ускладнювали взаємодію людини і держави.

Висновки. Визначаючи актуальні напрями подолання правового нігілізму й підвищення рівня правової культури, варто враховувати, що система важелів та противаг, які є невід'ємним складником кожної правової демократичної держави, передбачає активну участь народу України в управлінні державними справами. Зменшення рівня правового нігілізму під час ухвалення рішень органами влади є одним із

важливих завдань громадського контролю за законністю функціонування системи державного управління та відповідністю її рішень принципу верховенства права. У цій ситуації відсутні прості рішення, як-от ухвалення закону про протидію правовому нігілізму й зобов'язання всіх суб'єктів правовідносин його виконувати. Вирішення проблеми підвищення правової культури в умовах воєнного стану – непростий і тривалий процес, який передбачає аналіз причин протидії рішенням органи влади в суспільстві, а також певну гнучкість під час вирішення дилеми про співвідношення національної безпеки й додержання прав та свобод людини.

Список використаних джерел

1. Бортняк К., Добрянська Н. Правовий нігілізм як загроза верховенству права: причини та можливі наслідки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т 1. № 5. С. 65–70. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.11>
2. Карпінський Б., Карпінська О. Явище правової байдужості у суспільному просторі: фундаменталізм прояву та уникнення на засадах державотворчого патріотизму нації. *Право України*. 2024. № 2. С. 109–124. DOI: <https://doi.org/10.33498/loou-2024-02-109>
3. Потапенко С. А. Правовий нігілізм в Україні: шляхи подолання. *Global trends in science and education: матеріали 7-ї Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 28–30 липня 2025 року). Київ, 2025. С. 419–423.
4. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: Колективна монографія / за ред. Є. Головахи, С. Дембіцького. Київ: Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.
5. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий – березень 2025 р.). URL: <https://surl.li/ryjgmz> (дата звернення 25.10.2025)
6. Snyder T. Ukraine holds the future: The war between democracy and nihilism. *Foreign Affairs*. 2022. № 101. P. 124.
7. Szpak A., Bryc A., Piechowiak J. The Wagner Group as an Instrument of Russian Revisionist/Nihilist Policy. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*. 2024. Vol. 18, № 1. P. 21–43. DOI: <https://doi.org/10.34862/rbm.2024.1.3>
8. Мистецтво війни / Сунь-цзи; переклад Г. Латника, Київ: Арії, 2014. 128 с.
9. Клаузевиц К. Природа війни. Харків: Віват, 2018. 413 с.
10. Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 4 вересня 2025 року. URL: <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/8576.html> (дата звернення 25.10.2025)

References

1. Bortniak, K., & Dobrianska, N. (2025). Pravovyi nihilizm yak zahroza verkhovenstvu prava: prychnyny ta mozhlyvi naslidky [Legal nihilism as a threat to the rule of law: causes and possible consequences]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, 1(5), 65–70. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.11> [in Ukrainian].
2. Karpinskyi, B., & Karpinska, O. (2024). Yavyshe pravovoi baiduzhosti u suspilnomu prostori: fundamentalizm proiavu ta unykennnia na zasadakh derzhavotvorchoho patriotyzmu natsii [The phenomenon of legal indifference in the public space: fundamentalism of manifestation and avoidance on the basis of nation-building patriotism]. *Pravo Ukrainy*, 2, 109–124. <https://doi.org/10.33498/loou-2024-02-109> [in Ukrainian].
3. Potapenko, S.A. (2025). Pravovyi nihilizm v Ukraini: shliakhy podolannia [Legal nihilism in Ukraine: ways to overcome]. *Global trends in science and education: materialy 7 Mizhnarodnoi naukovo-parktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 28–30 lypnia 2025 roku), 419–423. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Holovakha, Ye., & Dembitskyi, S. (Eds.). (2024). Ukrainske suspil'stvo v umovakh viiny. Rik 2024: Kolektyvna monohrafiia [Ukrainian society in the conditions of war. 2024: Collective monograph]. Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
5. Otsinka sytuatsii v kraini, doviry do sotsialnykh instytutiv, politykiv, posadovtsiv ta hromadskykh diiachiv, stavlennia do vyboriv pid chas viiny, vira v peremohu (liutyi–berezen 2025 r.) [Assessment of the situation in the country, trust in social institutions, politicians, officials and public figures, attitudes towards elections during the war, faith in victory (February – March 2025)]. from <https://surl.li/ryjgmz> (data zvernennia: 25.10.2025) [in Ukrainian].
6. Snyder, T. (2022). Ukraine holds the future: The war between democracy and nihilism. *Foreign Affairs*, 101, 124 [in English].
7. Szpak, A., Bryc, A., & Piechowiak, J. (2024). The Wagner Group as an Instrument of Russian Revisionist/Nihilist Policy. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, 18 (1), 21–43. <https://doi.org/10.34862/rbm.2024.1.3> [in English].
8. Sun-Czy. (2014). Mystetstvo viiny [The Art of War] (H. Latnyk, Trans.). Arii [in Ukrainian].
9. Klauzevits, K. (2018). Pryroda viiny [On War]. Vivat [in Ukrainian].
10. Stenohrama plenarnoho zasidannia Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 4 veresnia 2025 roku [Transcript of the plenary session of the Verkhovna Rada of Ukraine dated September 4, 2025]. (data zvernennia: 25.10.2025). Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/8576.html> [in Ukrainian].

Shopina Iryna,

Doctor of Law, Professor,

Professor at the Department of Administrative and Legal Disciplines

(Lviv State University of Internal Affairs, Lviv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3334-7548>**DIRECTIONS FOR COUNTERACTING LEGAL NIHILISM
AND ENHANCING LEGAL CULTURE IN CONDITIONS
OF HIGH-INTENSITY ARMED CONFLICT**

The purpose of the article is to determine the directions for counteracting legal nihilism and enhancing legal culture in the conditions of a high-intensity armed conflict.

It is stated that the impact of legal culture and legal nihilism on all aspects of personality development (its worldview, value orientations, legal behavior) is difficult to overestimate, as it is the foundation of the stability of a democratic state. It is determined that in order to preserve the democratic achievements of Ukrainian society currently and to ensure the sustainable development of the state after the termination of the martial law regime, it is extremely important to prevent the dominance of legal nihilism. It is established that the level of legal consciousness of Ukrainian society is negatively affected by a number of factors that have been active for a long time, and their characteristics are provided.

Attention is focused on a group of factors that arose as a result of the full-scale aggression and are related to general tendencies of devaluation of non-coercive methods of resolving social conflicts. This is due both to the nihilistic policy of the Russian aggressor, which destroys international law, and to the extreme weakness of the international security architecture, which is incapable of restraining the aggressor through legal methods. The internal factors that also intensify the contempt for law in the context of a high-intensity armed conflict are characterized.

The position is substantiated that a great role in preserving legal culture during the full-scale Russian armed aggression belongs to civil society and the scientific community, whose task is to provide objective feedback to government bodies regarding the compliance of their activities with the principle of the rule of law. It is determined that reducing the level of legal nihilism during the decision-making process by government bodies is one of the important tasks of public control over the legality of the functioning of the public administration system and the compliance of its decisions with the principle of the rule of law.

Key words: *legal culture, legal nihilism, legal consciousness, rule of law, martial law, armed conflict, armed aggression, public control.*

Дата першого надходження статті до видання: 04.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025